

Stockholm 2023-08-29

Dnr Ju2023/00712

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
Rosenbad 4
103 33 Stockholm

YTTRANDE ÖVER FÖRSTÄRKT SKYDD FÖR DEMOKRATIN OCH DOMSTOLARS OBEROENDE

SAMMANFATTNING

Civil Rights Defenders välkomnar tillsättandet av utredningen och tillstyrker i stort kommitténs förslag. Civil Rights Defenders anser dock att grundlagsskyddet behöver förstärkas ytterligare. Exempelvis bör ändringar i grundlagen som rör grundläggande fri- och rättigheter åtminstone kräva kvalificerad majoritet vid riksdagens båda beslut. Civil Rights Defenders förordar dock att grundläggande bestämmelser om demokrati och mänskliga rättigheter överhuvud inte ska kunna ändras. Detta eftersom statsbildningen Sverige alltid ska vara en demokratisk stat som respekterar mänskliga rättigheter.

Ett annat exempel är förslaget att det blir obligatoriskt för regeringen eller konstitutionsutskottet att inhämta Lagrådets yttrande över grundlagsförslag om grundläggande fri- och rättigheter, vilket Civil Rights Defenders välkomnar. Vi anser dock att det även bör införas ett krav på inhämtande av yttrande från myndigheten Institutet för mänskliga rättigheter. Civil Rights Defenders har även synpunkter på förslagen som rör domstolsverksamheten samt tillsynen över domstolarna och domare.

Våra förslag utvecklas under respektive avsnitt.

ALLMÄNNA SYNPUNKTER

Civil Rights Defenders har granskat kommitténs förslag och bakomliggande resonemang utifrån Sveriges internationella åtaganden att respektera och garantera mänskliga fri- och rättigheter. Vi kan konstatera att Sveriges internationella överenskommelser löpande tagits i beaktande när förslag lagts.

Civil Rights Defenders har enbart kommenterat de delar av förslaget där vi har synpunkter.

NÄRMARE OM UTREDNINGENS FÖRSLAG

6.3 Hur bör skyddet för grundlagarna förstärkas?

Civil Rights Defenders instämmer i utredningens slutsats att skyddet för grundlagarna måste förstärkas. Vi ställer oss generellt sett bakom alla förslag som rör skydd av grundlag, men anser att några av förslagen behöver kompletteras.

KRAV PÅ KVALIFICERAD MAJORITET

Som ovan angivits förordar Civil Rights Defenders att grundläggande bestämmelser om demokrati och mänskliga rättigheter inte ska kunna ändras alls utan istället utgöra en evighetsklausul. En sådan ordning skulle ytterligare stärka skyddet för det demokratiska statsskicket och grundläggande rättigheter och motiveras av att Sverige alltid ska ha ett demokratiskt statsskick och skydd för mänskliga rättigheter. Det är också ett skydd som andra demokratiska stater i Europa infört i sin grundlag.

Civil Rights Defenders stödjer förvisso kommitténs förslag att det ska krävas kvalificerad majoritet i riksdagen för att stifta, ändra och upphäva grundlag. Vi anser dock att ändringar i grundlagen som rör grundläggande fri- och rättigheter som ett minimum ska kräva kvalificerad majoritet vid riksdagens båda beslut. Införandet av ett sådant krav utgör inte skäl att ändra bestämmelsen om folkomröstning. Den bör även fortsättningsvis endast kräva 1/3 röster i Riksdagen.

Civil Rights Defenders tillstyrker kommitténs förslag att beslutsregeln införs i regeringsformen.

Vi har inga synpunkter på föreslagna tidsfrister (Kvorumregel). Vi vill dock understryka vikten av att det vid grundlagsändringar ges tillräcklig med tid för att göra ordentliga beredningar och skriva remissvar.

LAGRÅDSGRANSKNING AV GRUNDLAGSFÖRSLAG

Civil Rights Defenders tillstyrker att det blir obligatoriskt för regeringen eller konstitutionsutskottet att inhämta Lagrådets yttrande innan riksdagen fattar beslut om grundlagsförslag om grundläggande fri- och Rättigheter. Civil rights defenders anser därutöver att RF bör omnämna den nya myndigheten Institutet för mänskliga rättigheter och föreslår att det i Regeringsformen (RF) även införs ett krav på inhämtande av yttrande från MR-institutet vid grundlagsförslag om grundläggande fri- och rättigheter.

9.3.2 En särskild bestämmelse om domstolarnas oberoende införs i 1 kap. regeringsformen

Civil Rights Defenders tillstyrker förslaget men anser att ordet "opartisk också ska finnas med i RF 1 kap. 8§ så att lydelsen blir "Rättskipningen utövas av oberoende och opartiska domstolar". Detta i linje med Europakonventionens artikel 6. Det är vidare av största vikt att oberoendet och opartiskheten är fundamental för domstolarna varför vi instämmer i utredningens ståndpunkt att bestämmelsen ska finnas i regeringsformens första kapitel.

10.3.4 En mer självständig myndighet för domstolsadministration

Civil Rights Defenders tillstyrker att En förvaltningsmyndighet som formellt ligger under regeringen ska ansvara för den övergripande administrationen. Det primära är dock, oavsett dess placering, att myndigheten ges en mer självständig ställning i förhållande till regeringen än vad Domstolsverket har i dag. Civil Rights Defenders anser att utredningens förslag på åtgärder för att minska regeringens inflytande är tillfredsställande.

Domstolsstyrelsens uppbyggnad är snarlik den som råder för MR-institutet och är den mest lämpliga i svensk förvaltning. Civil Rights Defenders tillstyrker att bestämmelser om arbetsuppgifter och ledning införs i lag men att domstolsstyrelsens existens och oberoende som sådan bör garanteras i grundlag. Civil Rights Defenders tillstyrker i övrigt samtliga förslag som utvecklas i avsnitt 11 och kommenterar endast de som vi har synpunkter på.

11.2 En styrelseledning införs

Civil Rights Defenders tillstyrker att Domstolsstyrelsen ska ledas av en styrelse i vilken ordinarie domare ingår liksom att ansvaret för Domstolsstyrelsens löpande verksamhet ska ligga på en direktör som utses av styrelsen. Civil Rights Defenders har inga synpunkter på kommitténs förslag vad gäller styrelsens sammansättning mm men vill understryka vikten av att Regeringen ska vara förhindrad att utse en person som ledamot eller ersättare som inte har nominerats för uppdraget.

11.3 Finansieringen av domstolsverksamheten

Civil Rights Defenders tillstyrker att det införs en skyldighet för regeringen att inhämta ett budgetförslag från Domstolsstyrelsen. Detsamma gäller förslaget att regeringen, om den i en budgetproposition till riksdagen avviker från det förslag som myndigheten har lämnat ska det motiveras särskilt. Vi tillstyrker även att en bestämmelse om detta införs i lag. Vi anser dock att riksdagen bör få besluta om flerårsbudgetar för domstolsverksamheten. Detta främjar en mer hållbar finansiering av domstolsverksamheten och skulle även kunna minska risken för att verksamheten

påverkas av olika politiska ställningstaganden och prioriteringar i samband med de årliga budgetförhandlingarna.

12. VISSA FRÅGESTÄLLNINGAR NÄR DET GÄLLER UTNÄMNING AV ORDINARIE DOMARE

Civil Rights Defenders tillstyrker samtliga förslag som rör utnämning av ordinarie domare.

Liksom anförts för Domstolsstyrelsen vill vi även här särskilt lyfta vikten av att Regeringen ska vara förhindrad att utse en domare som inte har nominerats för uppdraget. Vi anser därtill att regeringen ska skriva en särskild motivering om de väljer att inte följa domarnämndens rangordning när domare utses.

13. TILLSYN ÖVER DOMSTOLAR OCH DOMARE

Civil Rights Defenders tillstyrker att JK inte ska utöva tillsyn över domstolar och ordinarie domare liksom övriga förslag till avsnitt 12. Vi anser dock att JK, av samma skäl, dvs att JK står i ett principiellt lydnadsförhållande till regeringen, inte heller bör ha tillsyn mm över den nya myndigheten Institutet för mänskliga rättigheter och skulle välkomna att detta tas med när bestämmelserna om JK:s kontrollfunktion justeras.

14. FORMERNA FÖR ATT UTKRÄVA

Datum som ovan

Annika Åkerberg

Senior jurist